

УДК 37.035.4-053.6(477)

Іванов М.С., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Удосконалення системи політичної освіти молоді України: проблеми та рішення

В даній статті робиться спроба якоюсь мірою з'ясувати окремі аспекти становища політичної освіти в Україні та можливості її впливу на формування ідеологічних орієнтацій молоді в сучасних умовах. Автор показує роль політичної освіти в системі соціалізації індивіда та формування політичної культури сучасної людини. Стаття містить посилання на матеріали соціологічних досліджень, які відбивають стан ідеологічних орієнтацій молоді. Аналізуючи наведені матеріали, автор висловлює деякі рекомендації щодо удосконалення форм та змісту політичної освіти молоді в Україні.

In the given article the attempt in any measure is done(made to straighten out separate aspects of a rule of political formation in Ukraine and capability of his influencing on formation of ideological orientations of youth in modern conditions. The writer demonstrates a role of political formation in a system socialition of the individual and formation of political culture of the modern person. The article contains the links to stuffs of sociological researches, which one mirror a condition of ideological orientations young. Analyzing reduced stuffs, the writer states some guidelines concerning advancing the forms and contents of political formation of youth in Ukraine.

Іванов Микола Семенович – кандидат політичних наук, доцент. На викладацькій роботі з 1982 року. Нині докторант Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Основний напрямок наукових досліджень – проблеми політичної освіти та ідеологічних орієнтацій різних соціальних груп у сучасних історичних умовах. Автор близько 30 наукових публікацій.

Політичні знання і культура потрібні сьогодні будь-якій людині, незалежно від його професійної приналежності, віку та статі, оскільки, живучи в суспільстві, він неминуче повинний взаємодіяти з іншими людьми і державою. Без володіння такими знаннями особистість ризикує стати розмінною монетою в політичній грі, перетворитися в об'єкт маніпулювання і поневолення з боку більш активних у політичних відносинах сил. Причому ступінь цього ризику в нашому суспільстві достатньо високий, оскільки політичні процеси в ньому для сучасного покоління є новими та незвичними.

Таке становище сьогодні нагтовхує частину дослідників політичного процесу в нашій країні на необхідність вивчення шляхів подолання такого становища, підвищення рівня політичної свідомості громадян, розуміючи те, що це завдання є, безумовно, ключем до вирішення найгостріших проблем як значної частини індивідів, так і самої держави, яка декларує своє прагнення стати демократичною, правовою та соціальною.

Виходячи з цієї тези, можна твердити, що сьогодні перед сучасною демократичною державою стоять складні та важливі завдання оптимізації просвітницької діяльності серед своїх громадян. Це в кінцевому результаті необхідно всьому суспільству, тому що охороняє його від деспотизму і тиранії, від антигуманних і економічно неефективних форм державної і громадської організації. Тому свідоме формування політичної культури як мистецтва спільного цивілізованого проживання людей у державі – турбота всього сучасного суспільства, важлива умова його благополуччя.

Демократичний лад не може затвердитися і бути ефективним без відповідної політичної культури населення. Демократія передбачає перетворення людини в джерело влади, вершителя долі своєї країни і міжнародної політики. І хоча в умовах демократичної держави далеко не кожен індивід впливає на прийняття політичних рішень, саме від свідомого вибору й активності більшості громадян залежить врахування у державній політиці інтересів різних груп населення, компетентність і відповідальність правлячих еліт.

При цьому слід зауважити, що стан політичної культури суспільства не є продуктом запозичених досягнень розвинутих суспільств, як дехто може вважати. На нашу думку, це завжди продукт власного досвіду, який накопичується та передається від покоління до покоління. І

якщо припустити, що в своїй історичній минувщині попереднє покоління не мало стійких демократичних традицій, то можна передбачити, що наступне покоління, незважаючи на намагання офіційних інституцій запровадити відмінні цінності, буде зберігати риси попереднього покоління в більшому ступені, ніж запозичені їх зразки, якими прогресивними вони б не були.

Здатність громадян до прийняття раціональних рішень, участі в політиці не формується стихійно, а набувається в ході систематичного придбання ними відповідних знань і досвіду. Сьогодні у всіх індустріально розвинутих демократичних країнах існують спеціальні інститути політичної освіти, що допомагають вирішувати ці задачі. Діяльність таких установ не можуть замінити засоби масової політичної комунікації – телебачення, радіо, газети, що дають звичайно лише поверхневу картину подій і передбачають уміння громадян самостійно, критично аналізувати одержувану інформацію.

Практичне здійснення політосвітньої діяльності в сучасному світі виходить за рамки національно-державних кордонів. Так, країни Європейського Союзу координують зусилля в області політичної освіти для формування у своїх громадян почуття західноєвропейської ідентичності, приналежності до загальної батьківщини – Західної Європи, до нового міждержавного об'єднання. Тим самим зміцнюється суб'єктивна, індивідуально-мотиваційна основа західноєвропейської інтеграції. Цей досвід складає одну з цінностей і перспектив нашого суспільства, тому одним із завдань дослідників є його вивчення та поширення.

Демократична політична освіта базується на визнанні основних гуманістичних цінностей, і насамперед волі і гідності кожної особистості, її природних, невід'ємних прав. Вона допомагає громадянину правильно оцінити відповідний суспільний лад, усвідомити свої місце і роль у державі, права й обов'язки. Головна її мета – навчити людину адекватно орієнтуватися в складному і суперечливому сучасному світі, представляти і захищати свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей, колективно вирішувати загальні проблеми. Вона спрямована також на формування в громадян поваги до демократичного порядку й забезпечує його державним і суспільним інститутам, тому що без твердого політичного порядку воля окремої особистості не може бути реальною.

Крім того, демократична політична освіта покликана додати політиці людський вимір, стримувати прояв у політичних діях егоцентричної мотивації, нетерпимості й емоційної невірноваженості, а також ідеологічного класового чи націоналістичного ірраціоналізму, що нерідко виступає під прапором боротьби за тотальну раціоналізацію суспільства.

За даними деяких досліджень, серед молоді дійсно мало популярними є такі поняття, як патріотизм, чітка громадянська позиція. Цей стан відбиває рівень політичної свідомості даної категорії населення. Сьогодні вона відбиває нестійкі уявлення про власні ідеали, які частіше всього є гібридом поширюваних цінностей західної культури та місцевих реалій, які пов'язані з руйнуванням цінностей попередніх поколінь. Вирішальний вплив на громадянське виховання та орієнтацію молоді сьогодні справляють ілюстрацію грабівницького ставлення частини політичної і економічної еліти до іншої частини суспільства. Саме під їх впливом молода генерація здебільшого виховується в атмосфері духовного зубожіння, спустошення, бездушності, аморальності, зневіри в майбутньому.

Сьогодні нерозбірлива популяризація в нашому суспільстві цінностей та моральних норм сучасної масової культури Західного світу значною мірою викривили свідомість, психологію населення взагалі, а молоді – особливо. Саме це, разом з практичним ігноруванням заходів по розбудові стійкої системи політичної освіти, призвело до падіння рівня політичної свідомості української молоді. Враховуючи дані всеукраїнських соціологічних досліджень, можна сказати, що більшій частині молоді, в тому числі найбільш освіченій її частині – студентству, властива аполітичність, яка виявляється в абсентеїзмі, ігноруванні ролі політичних інституцій сучасного суспільства [1]. Дехто може сказати, що це не є проблемою, бо політизованість теж є симптомом негараздів суспільного життя, і в ситуації, що склалася в Україні, політична пасивність молоді швидше благо, ніж зло. З цього приводу можна зауважити, що до якогось ступеня це може сприйматися саме так.

Однак не можна не помічати й того, що подальше погіршення економічної ситуації в країні та посилення інших кризових явищ може спричинити зростання політичної активності молоді. І в цій ситуації існуюча політична система може

бути практично нездатною демократичними засобами долати надмірну, а може, й агресивну політичну активність, ґрунтом якої, безумовно, є певний стан ідеологічних пріоритетів серед молоді. Тому при вивченні проблем удосконалення системи політичної освіти окрему увагу слід звернути на з'ясування стану ідеологічних орієнтацій молоді, їх трансформацію та дослідження можливостей впливу на їх розвиток засобами політичної освіти.

Тому головним завданням наукових досліджень цієї галузі суспільного життя повинно стати доведення гіпотези про те, що у демократичному суспільстві, на відміну від тоталітарної держави, де політична освіта зводиться до впровадження в масову свідомість офіційної ідеології, вона повинна спиратися в першу чергу на загальнолюдські цінності, базуватися на принципах деідеологізації, департизації і добровільності.

Оволодіння громадянами основами політичної науки і демократичної культури – одне з найважливіших умов успіху політичних і суспільних реформ в Україні й інших постсоціалістичних державах. Відомо, що будь-які соціальні зміни починаються, насамперед, із свідомості людей. Особливо це важливо для студентської молоді, яка отримує фах політологів. Адже саме вони у вирішенні відзначених питань виступають не тільки об'єктом політичної освітнянської діяльності, вони – один з провідних суб'єктів цього процесу.

Особливо необхідні політичні знання і навички молодому поколінню, що відрізняється великим радикалізмом суджень і дій, підвищеною сприйнятливістю до різного роду утопічних ідеологій і демагогічних закликів. Саме цим можна пояснити *актуальність* такого роду досліджень.

Слід підкреслити, що ці дослідження покликані зробити свій внесок у рішення цілого ряду методологічних проблем. Зокрема, очевидно, що свого вирішення вимагають суттєві розбіжності як серед вітчизняних, так і зарубіжних дослідників щодо тлумачення фундаментальних понять “політична освіта”, “громадянська освіта”, “політична соціалізація” та їх співвідношення.

Крім цього, вимагають свого уточнення завдання та зміст політико-освітнього процесу. Поряд із загальноновизнаними завданнями оволодіння політичними знаннями, досвідом взаємодії і узгодження політичних інтересів та

формування системи потреб і принципів особистості необхідні зусилля по обґрунтуванню завдання системи політичної освіти, по формуванню політичної культури молоді в умовах трансформації політичної системи.

Також важливим методологічним аспектом даної проблеми є характеристика структури існуючої системи політичної освіти в Україні та з'ясування її оптимального стану. Вирішення вказаної проблеми неминуче поставить завдання по здійсненню порівняльної характеристики декількох систем політичної освіти, які існували в попередні часи та існують сьогодні при різних формах державного ладу і політичних режимах.

Аналіз праць сучасних вітчизняних науковців показує, що даний аспект проблеми вимагає подальшого вивчення та поглиблення висновків про шляхи та напрямки значного піднесення впливу політичної освіти молоді на її ідеологічні орієнтації, життєву позицію та участь у політичному процесі.

Перехід від командної економіки до ринкового господарювання і від авторитарної політичної системи до правової держави вимагає корін-

них змін у політичній культурі населення, і в першу чергу молоді, формування масового менталітету, адекватного ринковій економіці і плюралістичній демократії.

Розуміння цього завдання не може викликати серйозних заперечень. Разом з тим аналіз опублікованих досліджень вітчизняних дослідників свідчить про те, що сьогодні ще не склалося усталених уявлень про основні риси менталітету, який відповідає вказаним формам влаштування економічної та політичної сфери.

Розвиток демократичної політичної свідомості сприяє також зміцненню в населення почуття громадянського обов'язку, відповідальності перед суспільством і державою, обмежує вплив політичного радикалізму й екстремізму.

Література

1. Ватутін О. Політична соціалізація молоді в сім'ї і становлення політичної психології індивіда // Людина і політика. – 2000. – № 5. – С. 69.
2. Жадан І.В. Психолого-педагогічні проблеми політичної освіти молоді. – Наукові записки. – Т. 18 Політичні науки. – Київ: Видавничий дім "KM Academia", 2000. – С. 91-95.

Надійшла до редколегії 20.06.2002 р.